

Aleg. 103.

Sprawozdanie

Wydziału krajowego w przedmiocie szkół wydziałowych.

Wysoki Sejmie !

Nowella szkolna z dnia 2. Lutego 1885. r. Nr. 29 Dz. ust. i rozp. krajowych postanawia w Art. V.:

„Sejm krajowy na przedłożenie Wydziału krajowego orzecze osobną uchwałą o założeniu lub zwinięciu każdej szkoły wydziałowej, jako też o wysokości kwoty, którą się fundusz krajowy przyczyni do jej założenia i utrzymania.

„Co do istniejących już szkół wydziałowych pozostają w mocy dotychczasowe zobowiązania i orzeczenia organizacyjne, dopóki osobną uchwałą Sejm na wniosek Wydziału krajowego w tym względzie nie zaprowadzi zmiany“.

Na mocy powyższego artykułu ustawy przysłuży przeto Wysokiemu Sejmowi prawo stanowienia o bycie a względnie o przeobrażeniu istniejących w naszym kraju szkół wydziałowych.

Szkoły te zaprowadzone u nas na podstawie ustawy krajowej z dnia 2. Maja 1873 Nr. 250. Dz. u. kr. dzielą się na żeńskie i męskie. Żeńskich jest sześć, a to: we Lwowie, w Krakowie, Rzeszowie, Stanisławowie, Tarnopolu i Tarnowie; męskich zaś jest ośm, a to: w Bochni, Gródku, Przemyślu, Sokalu, Samborze, Śniatynie, Wieliczce i Tarnowie. Dziewiąta szkoła wydziałowa męska w Krośnie zwiniętą została z powodu braku uczniów jeszcze przed wejściem w życie nowelli z 2. Lutego 1885.

Szkoły wydziałowe organizowane głównie w latach od 1874—1876 kończą właśnie dziesięcioletni okres swego istnienia. Doświadczenia zebrane w tym czasie są aż nadto dostateczne, aby wyrobić sobie zdanie o stopniu użyteczności i racji bytu tych szkół.

Wiadomo, że szkoły wydziałowe zaprowadzono u nas na wzór t. z. szkół mieszczan-
skich (*Bürgerschulen*) istniejących od dawna w Niemczech i prowincjach niemieckich monarchii austriackiej. Miały one według §fu 17. ustawy zasadniczej z 14. Maja 1869. Nr. 62. Dz. u. p. zadanie, dawać tym uczniom, którzy do szkół średnich iść nie zamierzają, wykształcenie przechodzące granicę nauki szkole ludowej pospolitej zakreślona.

Postanowienie to obliczone jest na tę liczną w środkowej i zachodniej Europie warstwę ludności, która zajmuje miejsce pośrednie między klasą o wyższej inteligencji a masą ludności pod względem oświaty najniższej stojącą. Ta warstwa pośrednia, ten „trzeci stan“ złożony z zamożnych kupców, przemysłowców, rękodzielników, nie pożąda oświaty wyższej, kwalifikującej do zawodu pracy umysłowej, ale z drugiej strony zanadto jest oświeconym, aby mu wystarczyć mogła nauka elementarna, dająca najniższy stopień wykształcenia. Dla tego to stanu mieszczańskiego stworzono osobną kategorię szkół ludowych i nawet nazwano ją imieniem tego stanu „*Bürgerschulen*“.

U nas „*Bürgerschulen*“ były od samego początku anomalią, bo u nas ta klasa ludności, którą w Niemczech nazwą „*Bürger*“ oznaczają, tak dobrze jak nie istnieje. Ztąd też i nazwę tych szkół zmieniono u nas, jak gdyby czując całą jej niewłaściwość — istotę rzeczy pozostawiono jednak. Otrzymał więc kraj nasz szkoły wydziałowe, nowość przedtem zupełnie nieznaną i której potrzeby nikt nie czuł. Experyment, jak wiele innych, nie udał się, bo przeszczepiono na grunt nasz roślinę obcą zupełnie.

A. Szkoły wydziałowe żeńskie.

Wszystko co powyżej powiedziano odnosi się wyłącznie do szkół wydziałowych męskich. Z żeńskimi ma się rzecz zupełnie inaczej. Żeńskie szkoły wydziałowe znalazły dla siebie rację bytu, bo zastępują uboższymi klasom ludności poniekąd brak publicznych szkół średnich. Najlepszym dowodem ich żywotności i użyteczności jest liczna frekwencya, podczas gdy szkoły męskie w klasach najwyższych właśnie na brak frekwencji cierpią.

To też Wydział krajowy nie ma bynajmniej zamiaru przedstawiać Wysokiemu Sejmowi wniosku na zwinięcie tych pożytecznych i licznie frekwentowanych zakładów naukowych żeńskich, a z drugiej strony nie widzi na teraz powodu do wystąpienia z wnioskiem ich reorganizacji w myśl ustawy krajowej z dnia 2. Lutego 1885 Nr. 29. Dz. u. kr., zwłaszcza, że reorganizacja, chociaż w niektórych wypadkach może pożądana, nie dałaby się przeprowadzić bez nałożenia nowych znacznych na fundusz szkolny ciężarów. Wyjątek czyni Wydział krajowy dla jednej tylko szkoły wydziałowej żeńskiej w Krakowie — a to z dwóch powodów: raz dla tego, że gmina miasta Krakowa usilnie się tego domaga, z czego wnosić trzeba, że szkoła ta w dzisiejszym swym stanie niezupełnie odpowiada celowi, a powtóre przez wzgląd na tę okoliczność w dzisiejszych stosunkach nader ważną, że reorganizacja szkoły krakowskiej nie nałoży na kraj żadnych nowych ciężarów, miasto Kraków bowiem samo swe szkoły ludowe utrzymuje.

Szkoła wydziałowa żeńska w Krakowie założona została na podstawie orzeczenia Rady szkolnej krajowej z dnia 11. Czerwca 1875 l. 3572 jako ośmioklasowa tak, że z pięciu klasami niższymi szkoły ludowej trzy wyższe klasy szkoły wydziałowej stanowią jedną organiczną całość pod jedną wspólną dyrekcją. Nauka w tej szkole udziela się według planów przepisanych dla szkół ośmioklasowych żeńskich, a frekwencya w trzech najwyższych klasach wynosiła:

w roku 1882/3	246
w roku 1883/4	274 zaś
w roku 1884/5	262 uczennic.

Rada miasta Krakowa uznając, że szkoła ta w dzisiejszym swym ustroju nie zupełnie odpowiada potrzebom, uchwaliła na posiedzeniu z dnia 2. Lipca 1885 projekt statutu reorganizacyjnego dla tej szkoły, a to po myśli Art. IX., XI. i XII. nowelli z dnia 2. Lutego 1885. roku Nr. 28. Dz. u. kr.

Według tego projektu ustaćby miało przedewszystkiem dotychczasowe połączenie szkoły wydziałowej z niższemi klasami szkoły pospolitej. Szkoła wydziałowa miałaby odtąd składać się z czterech klas i łączyć się z kursami fachowemi robót kobiecych i handlowym, które obejmowałyby trzy lata nauki i stanowiły ze szkołą wydziałową jedną organiczną całość pod jedną dyrekcją. Nadto wprowadza statut dwuletni kurs dopełniający dla młodzieży dorosłej, który ma na celu uzupełnić wykształcenie udzielane przez szkołę wydziałową, aż do tego stopnia, którego się wymaga od kobiety z wykształconej klasy naszego społeczeństwa.

Projekt statutu z niektórymi drobnymi zmianami zastosowanemi do wymogów ustawy (jak **Alegat**) uzyskał aprobatę Rady szkolnej krajowej, która odezwą z dnia 24. Października b. r. l. 9.317 przysłała go Wydziałowi krajowemu z wnioskiem przedstawienia Wys. Sejmowi sprawy reorganizacji szkoły wydziałowej żeńskiej w Krakowie, zastrzegając sobie po zapadłej uchwale sejmowej przyzwalającej na projektowaną reorganizację, wydać nowe orzeczenie organizacyjne dla tej szkoły i przepisać dla niej plan naukowy.

Wydział krajowy uważając projektowaną reorganizację za zgodną z nowellą z 2. Lutego 1885. Nr. 28. Dz. u. kr. i za pożyteczną dla miasta Krakowa, tudzież w przypuszczeniu, że projektowana reorganizacja nie pociągnie za sobą żadnych z funduszu szkolnego krajowego wydatków, zgadza się ze swej strony na zamierzoną reorganizację szkoły wydziałowej żeńskiej i przedkłada Wys. Sejmowi w właściwem miejscu odpowiedni wniosek do uchwalenia.

B) Co do szkół wydziałowych męskich.

Wydział krajowy w przeświadczeniu, że są one tylko sztuczną kreacją nie odpowiadającą ani stosunkom ani potrzebom naszego kraju, udał się odezwą z dnia 24. Sierpnia 1885. l. 43.711 do Rady szkolnej krajowej z zapytaniem, czyli i które z tych szkół uznaje za kwalifikujące się do zwinięcia albo do zastąpienia szkołami innego rodzaju lub kategorii. W odpowiedzi na to Rada szkolna krajowa oświadczyła się:

za zwinięciem szkół wydziałowych męskich 1. w Przemyślu, 2. w Samborze, 3. w Bochni, 4. w Wieliczce i 5. w Gródku, tudzież

za reorganizacją szkoły wydziałowej męskiej 6. w Sokalu.

Co do szkół w Tarnowie i Śniatynie nie nadesłała Rada szkolna krajowa dotychczas swojej opinii, wszelako w odezwie z 27. Listopada b. r. l. 14.807 (doręczonej nam 11. Grudnia b. r.) oświadczyła, że prawdopodobnie uczynić to będzie mogła jeszcze w ciągu bieżącej sesji sejmowej, a o ile nasze informacye sięgają, opinia Rady szkolnej krajowej w kwestyi dalszego istnienia tych dwóch szkół wypadnie także ujemnie.

Przystępujemy teraz do szczegółowego przedstawienia wniosków Rady szkolnej krajowej co do szkół wydziałowych męskich.

ad 1. Szkoła wydziałowa męska w Przemyślu założoną została orzeczeniem organizacyjnem Rady szkolnej kraj. z 6. Maja 1875. l. 6.899. jako trzyklasowa szkoła wydziałowa w połączeniu z pięcioklasową szkołą ludową pospolitą.

Płace etatowe nauczycieli w tej szkole są obecnie następujące: dyrektor pobiera 1060 zł. i ma wolne pomieszkanie, trzech nauczycieli dla klas wydziałowych pobierają po 860 zł., płaca nauczycieli klas niższych wynosi po 700 zł.

Frekwencya w szkole wydziałowej jest bardzo małą, a zwłaszcza w klasach siódmej i ósmej, wskutek czego obie te klasy w ostatnich latach łączono w jedną, gdyż liczba uczniów była tak małą, (w klasie ósmej w roku 1883/84. trzech uczniów, w r. 1884/85. jeden uczeń, w r. 1885/86. czterech uczniów) że niepodobna było prowadzić nauki odrębnie w każdej klasie.

Wobec tego stanu rzeczy Rada szkolna krajowa pragnęła szkołę tę zreorganizować stosownie do postanowień noweli z 2. Lutego 1885. Nr. 28. Dz. u. kr. przez nadanie jej charakteru bądź przemysłowego bądź rolniczego. Jakoż przeprowadzono w tej mierze w dniach 25. i 26. Listopada b. r. komisjonalne zbadanie rzeczy na miejscu w Przemyśle, w którym brali udział delegowani Rady szkolnej krajowej i okręgowej tudzież Rady miejskiej w Przemyśle. Reprezentanci Rady okręgowej przemawiali za przeobrażeniem szkoły w kierunku przemysłowym ze szczególnem uwzględnieniem przemysłu drzewnego, mianowicie stolarstwa, tokarstwa, rzeźbiarstwa i bednarstwa, a reorganizacja taka pociągnęłaby za sobą stałe zwiększenie wydatków na szkołę w rocznej kwocie 1130 zł. tudzież jednorazowy wydatek 300 zł. na sprawienie warstatów i urządzenie muzeum technologicznego. Reprezentanci gminy oświadczyli jednak, że nie mają wiary, aby młodzież po ukończeniu ośmiu lat nauki chciała wstępować do zawodu przemysłowego, przemawiali zresztą za przeprowadzeniem tej reorganizacji na próbę na lat dwa lub trzy, zastrzegając się jednak, że gmina nie będzie ponosić kosztów tej próby.

Gdy zaś rzecz całą przedłożono Radzie miejskiej, ta na posiedzeniu z 2. Grudnia br. objawiła stanowczo, że nie życzy sobie utrzymania nadal szkoły wydziałowej męskiej, jako nie mającej racji bytu, oświadczyła się bezwarunkowo przeciw stałemu przekształceniu szkoły w kierunku ustawą z 2. Lutego 1885. wskazanym, dodając przytem, że nie będzie ponosić kosztów, jakieby w skutek przekształcenia tej szkoły choćby tylko na próbę urosły.

Wobec tego Rada szkolna krajowa odezwą z 5. Grudnia b. r. l. 15.181 oświadczyła się także ze swej strony za zwinięciem tej szkoły, zastrzegając sobie wydanie takiego orzeczenia organizacyjnego dla szkół przemyskich, które odpowiadać będzie istotnym potrzebom miejscowym.

ad 2. Szkoła wydziałowa męska w Samborze założona została orzeczeniem Rady szkolnej krajowej z dnia 31. Sierpnia 1874. l. 631. jako trzyklasowa w połączeniu z pięcioklasową szkołą pospolitą.

Płace etatowe nauczycieli w tej szkole wynoszą rocznie 6.810 zł. a na pokrycie tego wydatku płaci gmina m. Sambora 4.379 zł. resztę zaś w kwocie 2431 zł. dopłaca fundusz szkolny okręgowy, a względnie krajowy.

Szkoła ta od samego początku swego istnienia nie miała należytego powodzenia, a frekwencya w trzech klasach najwyższych była zawsze tak mała, że zazwyczaj łączono te klasy razem a nauczycieli przeznaczano do prowadzenia nauki w oddziałach równorzędnych klas niższych. To też reprezentacja miasta Sambora już od r. 1878. czyniła usilne zabiegi celem zwinięcia tej szkoły i założenia natomiast drugiej czteroklasowej szkoły pospolitej dla chłopców, tudzież zaprowadzenia klasy 7. w tamtejszej szkole żeńskiej.

Rada szkolna krajowa po dokładnem zbadaniu stosunków miejscowych przysłała do przekonania, że szkoła wydziałowa męska w Samborze nie odpowiada istotnej potrzebie ludności i swemu celowi, a mianowicie w stosunku do wydatku, jaki fundusz krajowy na utrzymanie tej szkoły ponosi i dlatego w odezwie z 5. Grudnia b. r. l. 14.836 oświadczyła się za zniesieniem tej szkoły.

ad 3. Takie samo oświadczenie złożyła Rada szkolna krajowa w odezwie z 14. Listopada 1885. l. 7995 co do szkoły wydziałowej w Bochni. — Szkoła ta zorganizowaną została orzeczeniem z 29. Maja 1875. l. 4025 jako trzyklasowa szkoła wydziałowa w połączeniu z 5-klasową szkołą pospolitą. — Ma ona dyrektora pobierającego płacę 900 zł., trzech nauczycieli dla wyższych klas szkoły, z płacą po 700 zł. rocznie, uczniów zaś miała w r. 1884/85. w klasie 7. dziewięciu, w klasie 8. siedmiu, w bieżącym zaś roku szkolnym jest w klasie 7. uczniów ośmiu, w 8-mej zaś sześciu. — Według relacji Rady okręgowej szkolnej abiturycenci szkoły bocheńskiej wydziałowej nie mogąc znaleźć innego zatrudnienia, szukali zajęcia jako dyetaryusze w urzędach albo u adwokatów. W dzisiejszym swym stanie szkoła ta nie tylko nie przynosi żadnego pożytku, ale raczej szkodę, produkując proletaryat nawpół inteligentny, który

wszędzie jest niebezpiecznym żywiołem społecznym. --- Projektowana zaś przez Radę szkolną okręgową reorganizacja tej szkoły w kierunku przemysłowym nie odpowiadałaby zdaniem Rady szkolnej krajowej istotnym potrzebom miejscowym, jak tego nowella szkolna z dnia 2. Lutego 1885. wymaga.

ud 4. Szkoła wydziałowa męska w Wieliczce założona została orzeczeniem Rady szkolnej krajowej z dnia 25 Maja 1875. l. 5152 jako trzyklasowa w połączeniu z 5-klasową szkołą pospolitą męską pod jedną wspólną dyrekcją. Wydatek na płace nauczycielskie łącznie z systemizowaną przy tej szkole remuneracją dla katechety wynosi obecnie 5 800 zł.

Gmina miasta Wieliczki już od kilku lat czyni usilne zabiegi, aby szkołę wydziałową zniesiono, a w r. 1884. wniosła do Wys. Sejmu petycję, w której wykazała, że utrzymywanie tej szkoły jest dla funduszów gminnych zbyt uciążliwe. Obecnie kiedy w skutek nowelli z 2. Lutego 1885. poruszono sprawę reorganizacji tej szkoły, oświadczyła się reprezentacja gminy pod dniem 8. Lipca b. r. do L. 1334 ponownie z całą stanowczością przeciw szkole wydziałowej, utrzymując, że niema ona w Wieliczce zupełnie żadnej racji bytu. Natomiast Wydział powiatowy Wielicki w odezwie z 30. Lipca b. r. l. 1044 przemawia za tem, aby szkole wydziałowej wielickiej nadano charakter przemysłowy, przekształcając ją na szkołę dwuklasową i aby uczniowie tej szkoły pobierać mogli naukę rzemiosł w warsztatach znajdujących się w tamtejszych salinach. Projekt ten jednak nie da się pogodzić z postanowieniem art. 6. ustawy, który orzeka, że szkoły wydziałowe z charakterem przemysłowym powinny być czteroklasowe. Faktem jest dalej, stwierdzonym w odezwie c. k. Starostwa z dnia 2. Czerwca b. r. l. 9442, że mieszkańcy Wieliczki nie trudnią się żadnem specjalnem rzemiosłem a przeto też urządzenie jakiegokolwiek warsztatu przy ewentualnej reorganizacji szkoły byłoby niewłaściwem w Wieliczce i nieodpowiadałoby potrzebom i stosunkom miejscowym, zwłaszcza w obec tak stanowczej niechęci reprezentacji miasta do utrzymywania szkoły. Z tych powodów Rada szkolna krajowa w odezwie z dnia 21. Listopada 1885 l. 12761 oświadczyła się przeciw projektowanej reorganizacji a za zniesieniem szkoły wydziałowej w Wieliczce. Zważywszy jednak, że frekwencya szkoły aż do klasy szóstej włącznie jest dobrą, wykazuje bowiem w przecięciu z ostatnich lat trzech 33 uczniów, zamierza Rada szkolna krajowa zamienić tę szkołę na sześcioklasową szkołę pospolitą i zastrzega sobie wydanie odpowiedniego orzeczenia organizacyjnego.

Wydział krajowy nadmienia ze swej strony, że urządzenie 6-klasowej szkoły pospolitej w Wieliczce nie wydaje mu się wskazanem konieczną potrzebą i mniema, że 5-klasowa szkoła ludowa byłaby dla Wieliczki zupełnie wystarczającą. Wszakże nawet Wiedeń zadowolnia się dotąd szkołami ludowymi pospolitemi o pięciu tylko klasach, jak to p. Minister oświaty podniósł w swym reskrypcie z dnia 1. Lipca 1884. r. l. 12133 do JE. p. Namiestnika wystósowanym.

ad 5. Szkoła wydziałowa męska w Gródku założona orzeczeniem Rady szkol. kraj. z 28. Maja 1875 L. 745, jako 3-klasowa szkoła wydziałowa w połączeniu z 5-klasową szkołą pospolitą męską, utrzymywana była wyłącznie przez fundusz szkolny miejscowy; reprezentacja gminy m. Gródka uchwałą z 30. Grudnia 1872 zobowiązała się uiszczać rocznie 2.300 zł. specjalnie na cel utrzymania tej szkoły w tem mniemaniu, że przyczyni się ona do podniesienia stanu rękodzielniczego w tem mieście.

Nadzieje te nie ziściły się, a szkoła od początku swego istnienia nie miała powodzenia dla braku należytej frekwencyi w klasach wyższych. Dla braku uczniów łączono zwykle wszystkie klasy wyższe razem, i nie można było nawet wykonać planu naukowego przepisane go dla szkół wydziałowych. Ztąd też reprezentacja miejska widząc, że szkoła istnieje chyba tylko dla nauczycieli, poczęła już w r. 1878. czynić starania u władz szkolnych o zniesienie tej szkoły, czego jednak aż do chwili obecnej uzyskać nie mogła.

Po wejściu w życie ustawy z dnia 2. Lutego 1885 Nr. 28. i 29. Dz. u. kr., pragnęła Rada szkolna krajowa zreorganizować szkołę wydziałową gródecką, nadając jej cechę bądź przemysłową bądź rolniczą. Wydelegowała w tym celu osobną komisję — wszelako okazało się, że wszelkie usiłowania ocalenia bytu tej szkoły są daremne. Nadać szkole cechę przemysłową nie udało się, w Gródku bowiem jest tylko jeden przemysł dominujący, t. j. szewstwo, przeważnie jarmarczne, przemysł ten nie mógłby jednak znaleźć stosownego uwzględnienia w instrukcyi szkoły wydziałowej a doświadczenie lat poprzednich przekonało także, że nie można liczyć na to, aby młodzież po ukończeniu 8 lat nauki wstępować chciała do warstata szewskiego. Nie możliwą okazała się również reorganizacja szkoły w kierunku rolniczym, jak się to okazuje najlepiej z niepowodzenia szkoły uprawy i wyprawy lnu, połączonej z nauką rolnictwa. Szkoła ta po kilkuletniem istnieniu musiała być zwiniętą z powodu, że rodzice nie chcieli do niej posyłać swych dzieci, pomimo, że galic. Towarzystwo gospodarskie udzielało uczniom dla zachęty dość znaczne stypendya.

Wobec tego Rada szkolna widziała się ostatecznie spowodowaną w odezwie swej z 12. Grudnia b. r. L. 15.634 oświadczyć się za zwinięciem szkoły wydziałowej męskiej w Gródku, zastrzegając sobie wydanie co do szkół ludowych w tem mieście nowego orzeczenia organizacyjnego, któreby odpowiadało potrzebom miejscowym a nie nakładało większych niż dotychczas ciężarów na gminę miasta.

ad 6. Pozostaje jeszcze szkoła wydziałowa męska w Sokalu, jedyna co do której Rada szkolna krajowa oświadczyła się za reorganizacją.

Szkoła ta założona została orzeczeniem Rady szkolnej krajowej z 29. Sierpnia 1874 L. 9313 jako trzyklasowa w połączeniu z 5-klasową szkołą pospolitą pod jedną wspólną dyrekcją. Płace nauczycieli bez wliczenia dodatków pięcioletnich, wynoszą obecnie 5.300 zł., na co gmina płaci rocznie 3.500 zł., resztę zaś 1.800 zł. dopłaca fundusz szkolny krajowy.

Frekwencya w tej szkole jest wprawdzie dość słabą; w roku bieżącym bowiem zapisało się do klasy VI. uczniów 14, do klasy VII. uczniów 8, a do klasy VIII. uczniów 12. Gdy jednak przy tej szkole istnieje od r. 1882. szkoła zawodowa stolarstwa i tokarstwa, utrzymywana staraniem Towarzystwa pedagogicznego a przez Wysoki Sejm kwotą 700 zł. subwencjonowana, do której w ostatnim roku szkolnym uczęszczało 63 uczniów szkoły wydziałowej sokalskiej, postanowiła Rada szkolna krajowa wyjątkowo do tej jednej szkoły zastosować postanowienia ustawy z dnia 2. Lutego 1885 Nr. 28 Dz. u. kr., t. j. zreorganizować ją w kierunku przemysłowym. Jakoż na podstawie wyniku badań komisji lokalnej, w której oprócz dwóch delegatów Rady szkolnej krajowej wzięli udział: prezes Rady powiatowej sokalskiej, burmistrz, zastępca burmistrza i asesor m. Sokala, przewodniczący Rady szkolnej okręgowej, inspektor okręgowy, delegat Rady powiatowej i dyrektor szkoły wydziałowej, przedstawiła Rada szkolna krajowa w swej odezwie z 31. Października b. r. L. 12.461 Wydziałowi krajowemu następujący projekt reorganizacji szkoły wydziałowej męskiej w Sokalu:

1. Orzeczenie organizacyjne Rady szkolnej krajowej z 29. Sierpnia 1874. l. 9.313, mocą którego założoną została w Sokalu trzyklasowa szkoła wydziałowa męska w połączeniu z pięcioklasową szkołą pospolitą, znosi się.

2. Nowo zorganizować się mająca szkoła wydziałowa męska w Sokalu ma mieć charakter przemysłowy, a mianowicie uwzględniać ma przemysł stolarski i tokarski.

3. Szkoła wydziałowa Sokalska urządzona będzie jako czteroklasowa i połączona będzie z czteroklasową szkołą ludową pospolitą pod jedną wspólną dyrekcją.

4. Ze szkołą połączone będą warsztaty stolarskie i tokarskie, tudzież nauka modelowania i fachowych rysunków, zastosowanych do potrzeb stolarstwa i tokarstwa.

5. Etat tej szkoły składać się będzie z następujących nauczycieli:

a) Dyrektor z płacą roczną	700 zł.
dodatkiem za kierownictwo	200 „
i wolnem pomieszkaniem.	
b) 4 nauczyciele z płacą po	700 „
c) katecheci obrządku grecko- i rzymsko-katolickiego z remuneracją roczną po	150 „
d) 4 nauczyciele dla czterech klas pospolitej szkoły ludowej z płacą po	500 „
e) nauczyciel fachowych rysunków modelowania i snycerstwa z płacą	600 „
f) nauczyciel stolarstwa i tokarstwa z płacą	400 „

Razem więc płace roczne nauczycieli etatowych wynosiłyby . 7.000 zł.

6. Gmina miasta Sokala zobowiązała się aktem fundacyjnym z 4. Października 1872 płacić za naukę gimnastyki roczną remunerację 100 zł., za naukę śpiewu 60 zł., a na potrzeby szkolne rocznie 60 zł.; zobowiązanie to gminy pozostałoby nadal w swej mocy.

Gdy nadto na utrzymanie warstatów potrzebny jest roczny wydatek 324 zł., przeto ogólny koszt utrzymania tej szkoły wynosiłby 7.544 zł. pomijając potrzeby rzeczowe szkoły jak lokal, opał i t. d., do których dostarczania gmina z mocy ustawy jest obowiązana.

Na sprawienie i urządzenie warstatów nie potrzebaby żadnych łożyć wydatków, albowiem cały inwentarz istniejącej obecnie prywatnej szkoły zawodowej stolarstwa i tokarstwa przeszedłby na własność szkoły wydziałowej.

Sprawa kosztów utrzymania szkoły wydziałowej Sokalskiej urządzonej według powyższego projektu przedstawiałaby się przeto jak następuje :

Ogół wydatków rocznych w gotówce wynosiłby kwotę	7.544 zł.
z czego gmina m. Sokala na mocy aktu fundacyjnego z 4. Października 1874 ponosiłaby kwotę częściową	3.800 „
resztę zaś w kwocie	3.744 „

musiałby pokrywać fundusz szkolny okręgowy, a względnie krajowy.

Zważywszy zaś, że w razie takiej reorganizacji odpadłaby subwencya 700 zł., jaką Wysoki Sejm od kilku lat z funduszu krajowego dla prywatnej szkoły przemysłowej w Sokalu udziela, pozostałaby do pokrycia tylko nadwyżka . 3.044 zł.

Gdy zaś obecnie wydaje fundusz okręgowy a względnie krajowy szkolny na szkołę wydziałową w Sokalu rocznie . 1.800 zł. przeto na wypadek reorganizacji musiałby dopłacać więcej rocznie o . 1.244 „

Przedstawiwszy Wys. Sejmowi wniosek Rady szkolnej krajowej, Wydział krajowy oświadcza, że ze swej strony poprzec go nie może, ponieważ szkoły wydziałowe męskie uważa w ogóle w kraju naszym za niepraktyczne i niepotrzebne.

Wobec tego nie widzi powodu, dla któregoby właśnie dla Sokala wyjątek stanowić miano. Okoliczność, że w mieście tem istnieje z pewnem powodzeniem prywatna szkoła przemysłowa, nie usprawiedliwia dostatecznie tego wyjątku, zwłaszcza, że nie wykazano bynajmniej, aby dalsze jej istnienie zależało od utrzymania 8-klasowej szkoły, albowiem dla młodzieży chcącej się oddać zawodowi stolarstwa lub tokarstwa, ukończenie cztero- albo pięcio-klasowej szkoły pospolitej wydaje się dostatecznem.

Zważywszy zresztą, że utrzymanie szkoły wydziałowej Sokalskiej wymagałoby stałego rocznego wydatku z funduszu szkolnego krajowego w kwocie przeszło 3.000 zł., który to wydatek ze względu na problematyczną wartość szkoły nie byłby należycie usprawiedliwiony, Wydział krajowy nie może się oświadczyć za projektowaną reorganizacją.

Reasumując co wyżej przytoczono, Wydział krajowy w myśl Art. V. ustawy krajowej z dnia 2. Lutego 1885 Nr. 29. Dz. ust. kraj. wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

1. „Szkoła wydziałowa żeńska w Krakowie w dzisiejszej jej organizacyi znosi się. Na jej miejsce zaprowadzoną być ma począwszy od roku szkolnego 1886/87 cztero-klasowa szkoła wydziałowa żeńska w połączeniu z trzyletnim kursem fachowym robót kobiecych i handlu według projektu statutu pod $\%.$ dołączonego.

„Fundusz szkolny krajowy nie będzie ponosić żadnych wydatków na utrzymanie zreorganizowanej szkoły wydziałowej żeńskiej w Krakowie.

2. „Szkoły wydziałowe męskie w Przemyślu, Samborze, Bochni, Wieliczce, Sokału i w Gródku zostają z końcem roku szkolnego 1885/86 zniesione.

**Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomerji
wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.**

Lwów dnia 22. Grudnia 1885.

Marszałek krajowy:

Dr. Zyblikiewicz.

Sprawozdawca:

Oktaw Pietruski,

Członek Wydziału krajowego.

Projekt statutu szkoły wydziałowej żeńskiej w Krakowie.

§. 1. Cel szkoły wydziałowej żeńskiej wskazany jest artykułem IX. Ustawy krajowej z d. 2. Lutego 1885. o urządzeniu szkół wydziałowych.

§. 2. Ze szkołą wydziałową łączą się:

- a) kurs dopełniający dla młodzieży dorosłej;
- b) kurs robót kobiecych;
- c) kurs handlowy.

§. 3. Szkoła wraz z kursami z nią połączonymi, tworzy organiczną całość i zostaje pod jedną dyrekcją.

§. 4. Dla wyłączenia dyrektora w czuwaniu nad porządkiem domowym i zdrowiem uczennic ustanowioną będzie posiadająca kwalifikację nauczycielską ochmistrzyni, która za pełnienie tego obowiązku otrzyma pomieszkanie w gmachu szkolnym.

§. 5. Językiem wykładowym szkoły jest język polski.

A. Szkoła wydziałowa.

§. 6. Szkoła wydziałowa, urządzona na podstawie artykułu VI. do IX. ustawy krajowej z dnia 2. Lutego 1885. obejmuje kurs nauki czteroletni, podzielony na cztery klasy.

§. 7. Przyjęcie uczennicy do klasy pierwszej tej szkoły nastąpi na podstawie egzaminu wstępnego, przy którym kandydatka wykazać ma znajomość wszystkich przedmiotów przepisanych planem naukowym dla klasy czwartej czteroklasowych szkół żeńskich.

§. 8. Przedmiotem nauki, oprócz przedmiotów wskazanych art. VII. i IX. ustawy krajowej, będzie także język niemiecki.

§. 9. Plan nauki układać będą władze szkolne w myśl art. X. ustawy krajowej.

Liczba godzin nauki niema atoli przekraczać 26 godzin tygodniowo.

§. 10. Grono nauczycielskie składają oprócz dyrektora i katechety, czterej nauczyciele, a względnie nauczycielki z kwalifikacją do szkół wydziałowych. Dwie posady nauczycielskie obejmować mają grupę I., jedna grupę II., jedna grupę III. patentu kwalifikacyjnego.

Dyrektor i czterej nauczyciele mają posady stałe. Katecheta udzielać będzie nauki religii za osobnem wynagrodzeniem.

B. Kurs dopełniający dla młodzieży dorosłej.

§. 11. Kurs dopełniający dla młodzieży dorosłej, urządzony na podstawie art. XII. ustawy krajowej z dnia 2. Lutego 1885., ma na celu uzupełnić wykształcenie udzielane przez szkołę wydziałową aż do tego stopnia, którego się wymaga od kobiety z wykształconej klasy naszego społeczeństwa.

§. 12. Kurs ten będzie dwuletni, podzielony na dwie klasy. Przejście z klasy pierwszej do drugiej zależnym jest od uzyskania dobrego postępu z przedmiotów udzielanych w klasie pierwszej.

§. 13. Przedmiotem nauki będą:

- a) historia literatury polskiej, niemieckiej, francuskiej oraz niezbędne wiadomości z literatury powszechnej;
- b) geografia;
- c) historia polska;
- d) historia nowszych czasów;
- e) historia sztuk pięknych;
- f) rysunki w połączeniu z nauką o stylach;
- g) wiadomości z pedagogii, dydaktyki i higieny, o ile są potrzebne przyszłej matce do wychowywania i wykształcenia własnych dzieci.

§. 14. Czas nauki w jednej klasie nie ma przekraczać trzech godzin dziennie i ma być tak rozłożony, ażeby uczennice kursu dopełniającego mogły równocześnie korzystać z kursu robót kobiecych.

§. 15. Warunkiem przyjęcia jest ukończenie szkoły wydziałowej, lub złożenie egzaminu wstępnego z nauk w szkole wydziałowej udzielanych.

§. 16. Nauka udzielana na kursie dopełniającym opierać się będzie na podstawie planu szczegółowego, który sekcya szkolna Rady miasta przyjmie, a c. k. Władza szkolna zatwierdzi.

§. 17. Nauki udzielać będą nauczyciele fachowi, przedstawiani corocznie przez Radę miasta a zatwierdzani przez c. k. Władzę szkolną, za remuneracją odpowiednią, przez Radę miasta wyznaczyć się mającą.

§. 18. Nauczyciele ci zbierać się będą pod przewodnictwem dyrektora zakładu na konferencye peryodyczne, stanowić o wszystkim co kursu dopełniającego dotyczy, a względnie wnioski swoje Radzie miasta i wyższym władzom przedstawiać.

§. 19. Uczennice kursu dopełniającego składają co pół roku z góry opłatę w kwocie 10 zł. w. a. Suma opłat wpływa do kasy miejskiej. Sekcyi szkolnej Rady miasta służy prawo uwolnienia od połowy opłaty uczennic niezamożnych odznaczających się pilnością, a to na przedstawienie dyrekcji, jednakże liczba uwolnionych nie ma przenosić jednej trzeciej ogółu uczennic.

C. Kurs robót kobiecych.

§. 20. Kurs robót kobiecych składa się:

- a) z oddziału szycia ręcznego i maszynowego o jednym roku nauki;
- b) z oddziału krawieczyzny o jednym roku nauki;

- c)* z oddziału robót drutowych ręcznych i maszynowych, szydełkowych, deskowych, wiązanych i siatkowych o jednym roku nauki;
- d)* z oddziału haftu białego i kolorowego, sztucznego i koronkostwa o jednym roku nauki.

§. 21. Przedmiotem nauki w oddziale szycia (*a*) będzie :

- a)* rysunek linearny i wolnoręczny;
- b)* rysunek geometryczny;
- c)* nauka kroju;
- d)* rachunek gospodarski i kupiecki;
- e)* towaroznawstwo;
- f)* ćwiczenia w szyciu ręcznym, maszynowym i wykonywanie robót;
- g)* metoda Schallenfeldowska.

§. 22. Przedmiotem nauki w oddziale krawieczyzny (*b*) będzie :

- a)* rysunek wolnoręczny;
- b)* krój sukien;
- c)* rachunek kupiecki i buchalterya;
- d)* nauka o kolorach i stylach;
- e)* towaroznawstwo;
- f)* wykonywanie robót.

§. 23. Przedmiotem nauki w oddziale robót drutowych etc. (*c*) będzie :

- a)* rysunek linearny i wolnoręczny;
- b)* nauka kroju;
- c)* rachunek gospodarski i kupiecki;
- d)* wykonywanie wzorów i robót rękami i na maszynie;
- e)* metoda Schallenfeldowska.

§. 24. Przedmiotem nauki w oddziale haftu (*d*) będzie :

- a)* rysunek wolnoręczny;
- b)* rachunek gospodarski i kupiecki;
- c)* towaroznawstwo;
- d)* nauka o kolorach i stylach;
- e)* ćwiczenia w wykonywaniu wzorów i przedmiotów pracy;

§. 25. Oprócz tych przedmiotów uczniom, które złożą dowody odpowiedniego uzdolnienia, udzieloną będzie nauka rysunku kompozycyjnego.

§. 26. Warunkiem przyjęcia na oddział szycia (*a*), robót (*c*) i haftu (*d*) jest ukończony 14-ty rok życia i ukończona nauka obowiązkowa ustawami zastrzeżona.

Na oddział krawieczyzny (*b*) przyjętą być może uczennica po ukończeniu nauki szycia (*a*).

§. 27. Z końcem roku szkolnego uczennica otrzyma świadectwo, wyszczególniające pilność i osiągnięty postęp.

§. 28. Nauki na kursie robót udzielać będą cztery nauczycielki i dwie pomocnice, oraz tyle nauczycielek lub pomocniczek tymczasowych, ile Rada miasta w miarę potrzeby ustanowi.

Nauki rysunku kompozycyjnego udzielać będzie za odpowiednim wynagrodzeniem nauczyciel, który zarazem będzie miał nadzór nad całą nauką rysunków i estetycznym kierunkiem kursu robót kobiecych.

Etat płac i wynagrodzeń na kursie robót uchwała Rada miejska.

§. 29. Warunkiem uzyskania posady jest świadectwo z ukończonego kursu robót kobiecych w Krakowie, lub innej tego rodzaju szkole fachowej.

Uzdolnienie szczególne może jednak wyjątkowo w braku świadectwa szkolnego i w inny sposób być udowodnionem.

Na przedstawienie Rady miasta Krakowa mianuje c. k. Rada szkolna krajowa nauczycielki stałe, zaś c. k. Rada szkolna okręgowa nauczycielki tymczasowe i pomocnice, na przedstawienie Rady miasta Krakowa.

§. 30. Uczennice kursu robót składają 1 zł. wpisowego i 12 zł. opłaty rocznej. Prawo uwalniania uczennic niezamożnych od opłaty służy komisji Rady miasta, na przedstawienie Dyrekcyi szkoły. Suma opłat wpływa do kasy miejskiej.

Uczennice kursu dopełniającego, które uczęszczają na naukę w kursie robót, nie składają za ten kurs osobnej opłaty.

§. 31. Przy kursie robót kobiecych udzielaną będzie nauka prania i prasowania, trwająca przez 10 tygodni za opłatą 3 zł.

Warunkiem przyjęcia jest ukończony 16. rok życia.

§. 32. Bliższe szczegóły urządzenia i prowadzenia kursu robót określa regulamin, który Rada miasta uchwała, a c. k. Rada szkolna krajowa zatwierdza.

D. Kurs handlowy dla kobiet.

§. 33. Kurs handlowy dla kobiet obejmuje jeden rok nauki.

§. 34. Przedmiot nauki w kursie tym stanowi:

- a) język niemiecki;
- b) język francuzki, oba udzielane w kierunku praktycznym;
- c) korespondencya handlowa w języku polskim, niemieckim i francuzkim;
- d) geografia handlowa;
- e) rachunek kupiecki;
- f) prowadzenie ksiąg handlowych;
- g) prawo wekslowe;
- h) towaroznawstwo;
- i) kaligrafia.

§. 35. Warunkiem przyjęcia jest ukończenie szkoły wydziałowej, lub złożenie egzaminu z nauk w szkole wydziałowej udzielanych.

§. 36. O postępie uczennic orzeka klasyfikacya. Z końcem roku szkolnego odbędzie się nadto z uczennicami egzamin pismienny i ustny, ten ostatni wobec delegatów władz szkolnych, Rady miasta, Izby handlowej i Kongregacyi kupieckiej.

§. 37. Nauki na kursie handlowym udzielać będą nauczyciele fachowi, przedstawiani corocznie przez Radę miasta, a zatwierdzeni przez c. k. władzę szkolną, za odpowiednią przez Radę miasta wyznaczoną mającą remuneracyą.

§. 38. Paragrafy 30. i 32. niniejszego statutu stosują się także do kursu handlowego dla kobiet.

Kraków dnia 30. Czerwca 1885. r.